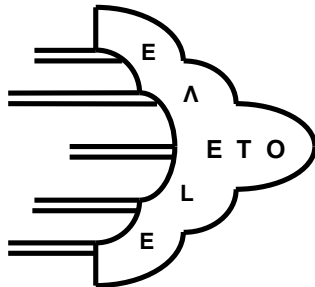

ΟΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ (ΕΛΕΤΟ)
Hellenic Society for Terminology (ELETO)

ΓΡΑΦΕΙΑ:

Λεωφ. Συγγρού 63, 11745 ΑΘΗΝΑ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ:

Λεωφ. Συγγρού 63, 11745 ΑΘΗΝΑ

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ:

Τηλ.: 210 8662069, 6974321009, 6949573108

Ηλ-Ταχ.: valeonti@otenet.gr

Ιστότοπος: <http://www.eleto.gr/>

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΤΟ:

Μελέτη, εκπόνηση, ... και με οποιοδήποτε τρόπο ανάπτυξη της Ελληνικής Ορολογίας... Συμβολή στην ανάπτυξη της Ελληνικής Γλώσσας και προώθηση του ρόλου της στη διεθνή Ορολογία...

(Από το Καταστατικό)

Αρ.147 Νοέμβριος – Δεκέμβριος 2017

ISSN 1106-1073

Τιμή: 3 λεπτά

11^ο Συνέδριο

9–11 Νοεμβρίου 2017

Περίληψη των ανακοινώσεων

Ιδιαίτερης σημασίας και χρησιμότητας γεγονός για τα ορολογικά ζητήματα και την Ελληνική Γλώσσα, υπήρξε το ανά διετία καθιερωμένο επιστημονικό συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ). Ο Πρόεδρος της ΕΛΕΤΟ θα πρέπει να είναι υπερήφανος για ένα ακαδημαϊκού τύπου συνέδριο που πληρούσε τεχνικές προδιαγραφές όχι μόνο ως προς το περιεχόμενο, την παρουσίαση των ανακοινώσεων αλλά και ως προς την χρησιμότητά του. Έγινε πλέον και στη χώρα μας, χάρη στην ΕΛΕΤΟ, αδιαμφισβήτητος ο ρόλος της επιστήμης του όρου, της Ορολογίας, στα σύγχρονα τεχνολογικά περιβάλλοντα.

Η εναρκήτρια ομιλία της καθηγήτριας κ. **Ελένης Πολίτου-Μαρμαρινού**, με θέμα «*Ο Παλαμάς και η γλώσσα*» εστίασε στις θέσεις του ως προς τη Γλώσσα, ως μέσου και οργάνου με το οποίο ενεργούν και δρουν οι άνθρωποι σ' ένα υψηλότερο, διανοητικό επίπεδο... («Η γλώσσα το άνθος της ψυχής, και το σύμβολο αυτής της λογικής ενέργειας του ανθρώπου» 1892, Β' 310).

Δικαίως η ΕΛΕΤΟ αφιέρωσε το 11^ο Συνέδριο στον μεγάλο εθνικό ποιητή του οποίου το έργο είναι η αποθέωση του νεοελληνικού γλωσσικού θησαυρού κατά τον Ν. Ανδριώτη.

Η προσκεκλημένη ομιλήτρια κα **Αναστασία Χριστοφίδου**, ερευνήτρια Α', ΚΕΕΟΝ Ακαδημίας Αθηνών, μίλησε για τη νεολογία και ορολογία στην Ακαδημία Αθηνών και παρουσίασε το πρόγραμμα ΝΕΟΔΗΜΙΑ για ημιαυτόματο εντοπισμό νεολογισμών.

Η πρώτη ανακοίνωση με θέμα το μόρφημα *-ιση* στο λεξιλόγιο της παθολογίας της Νέας Ελληνικής, του **Ευριπίδη Τσιακμάκη**, αφορούσε την έρευνα του επιστημονικού επιθήματος των ονοματικών βάσεων, και τον σχηματισμό ουσιαστικών.

Ακολούθησε το επίθημα *-ι(ης)* στη γεωλογία, από την κα **Άννα Καμπανάρου** το οποίο χρησιμεύει στη κατασκευή ουσιαστικών, για ονόματα ορυκτών.

Το τρίτο επιστημονικό επίθημα *-όζ(η)* στην ορολογία της βιοχημείας της κας **Ειρήνης Αποστολοπούλου** αναλύεται βάσει του πλαισίου της κατασκευαστικής μορφολογίας της Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (1992).

Η καθηγήτρια γλωσσολογίας του Α.Π.Θ κα **Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη**, με την ανακοίνωση «*Το σχήμα της μεταφοράς στον επιστημονικό λόγο: εφαρμογή στο λεξιλόγιο της ανατομίας*» τόνισε ότι μέσω των μεταφραστικών δανείων στην ορολογία της ανατομίας, ο επιστημονικός τρόπος ταξινόμησης του κόσμου και έννοιες του ελληνικού πολιτισμού έγιναν κτήμα του δυτικού πολιτισμού.

Ο πρόεδρος της ΕΛΕΤΟ κ. **Κώστας Βαλεοντής** εστίασε στην ουσιαστική πράξη του ορισμού της έννοιας και επισήμανε ότι σε ένα σύστημα εννοιών οι εμφανιζόμενοι όροι αντιπροσωπεύουν έννοιες και οι ορισμοί είναι ορισμοί των εννοιών και όχι των όρων. Τόνισε ιδιαίτερα τη συστηματική παράθεση και κωδικαρίθμηση των όρων με παράδειγμα από την τυποποίηση της Διεθνούς Ηλεκτροτεχνικής Επιτροπής.

Η επόμενη ανακοίνωση, του κ. **Ασημάκη Φλιάτουρα** και της κας

Κατερίνας Κοκκίνη, αφορούσε τα σημασιολογικά δάνεια στη νεοελληνική ορολογία με έμφαση στο σημασιολογικό κριτήριο.

Η συντονίστρια της Τεχνικής Επιτροπής ΕΛΟΤ/ΤΕ21 κα **Κατερίνα Τοράκη** ασχολήθηκε με την επισκόπηση των εννοιών «ορολογία», «οντολογία» και «οντοορολογία», καθώς και με την μεταξύ τους σχέση, όπως αυτές εφαρμόζονται στην τυποποίηση.

Στη δεύτερη ενότητα, «*Διδακτική και Ορολογία*», η ανακοίνωση της κας **Ελισάβετ Χατζηόλου** σχετικά με την αγγλική στρατιωτική ορολογία, αναφέρθηκε στην αποδελτίωση όρων από κείμενα με στόχο την αφομοίωση της τεχνολογίας της στρατιωτικής κατάρτισης.

Στη συνέχεια, η κα **Μανώλη Βασιλική** τόνισε τη σημασία της σύμβασης των μεταδεδομένων στην εκπαίδευση σύμφωνα με το πρότυπο Dublin Core.

Η κα **Άννα Τζοτζαδίνη** παρουσίασε τον σχεδιασμό και την ανάπτυξη μιας προσομοίωσης ξενοδοχειακού τουρισμού με διδακτικό στόχο.

Η κα **Σταματία Σοφίου** ασχολήθηκε με τον ρόλο της ορολογίας στην κατανόηση ειδικών στρατιωτικών κειμένων για την εκμάθηση της γαλλικής στη σχολή Ευελπίδων.

Η δεύτερη ενότητα έκλεισε με το Γλωσσάρι της τουριστικής διπλωματίας, από την κα **Μαρία Καρδούλη** και συντακτική ομάδα, με έννοιες, ορισμούς και όρους της διεθνούς τουριστικής πρακτικής, φορέων και οργανισμών για χρήση από τα στελέχη της Δημόσιας Διοίκησης, της Τουριστικής Οικονομίας και Ανάπτυξης.

Η 3^η ενότητα, με θέμα «*Ορολογία θεματικών πεδίων – Λεξικογραφικές και ορογραφικές μελέτες*», ξεκίνησε με την ανακοίνωση του κ. **Γιώργου Ανδρουλιδάκη** που εστίασε στο πλέγμα κριτηρίων όλων των τύπων της λεξικογραφικής παραγωγής τονίζοντας τη μακροδομή-μικροδομή και τη δομή πρόσβασης.

Ακολούθησε η ανακοίνωση του κ. **Παναγιώτη Γ. Κριμπά** και της κας **Natalya Voevutko** σχετικά με τις γλωσσικές πηγές της ελληνορθόδοξης χριστιανικής – εκκλησιαστικής ορολογίας στις ανατολικές σλαβικές γλώσσες.

Στη συνέχεια, επισημάνθηκε η «καταχρηστική κυριαρχία του όρου *Μηχανική*» από τον κ. **Επαμεινώνδα Σιδηρόπουλο** και αναλύθηκε περαιτέρω η πρότασή του για τον όρο «μηχανευτική» που είχε υποβάλει και στο 10^ο Συνέδριο.

Μερικές γλωσσολογικές σημειώσεις περί της ιδιοκτησίας γης ήταν το θέμα των κυριών **Ferda Donmez Atbasi** και **Irene Sotiropoulou**.

Ακολούθησε το ελληνοαγγλικό γλωσσάρι όρων μαγειρικής του κ. **Αγάπιου Οικονομίδη**.

Η 3^η ενότητα έκλεισε με την ανακοίνωση της κας **Μαριάννας Κατσογιάννου**, του κ. **Γιώργου Ξυδόπουλου** και της κας **Φωτεινής Καλαμίδα**, με θέμα την αντιπαραβολική ανάλυση της Διοικητικής Ορολογίας Ελλάδας–Κύπρου.

OROGRAMMA No 147, November – December 2017,
ISSN 1106-1073

Bimonthly edition of

Hellenic Society for Terminology (ELETO)

Syngrou Ave. 63, GR-11745 ATHENS GREECE

Η 4^η ενότητα ξεκίνησε με την ανακοίνωση των κυριών **Κωνσταντίνας Βαδάση** και **Κατερίνας Φραντζή**, στην οποία παρουσιάστηκε το Σώμα Κειμένων Τραπεζικών Συμβάσεων Banco.

Ακολούθησε το θέμα σε ποιο βαθμό η ανάπτυξη των ανοιχτών δεδομένων επηρεάζει την ορολογική έρευνα, των κ.κ. **Αριστείδη Βαγγελάτου** και **Γεωργίου Παναγιωτόπουλου**.

Με την ανακοίνωση των ερευνητριών του ΙΕΛ/Ε.Κ. Αθηνά, **Πένυς Λαμπροπούλου**, **Κανέλλας Πουλή** και **Μαρίας – Ζαφείρας Τσιούλη**, παρουσιάστηκαν οι ορολογικοί πόροι ΟΡΟΣΗΜΟ με εστίαση στις διαδικασίες, στην επιμέλεια και στην ταξινόμηση.

Στη συνέχεια, η ανακοίνωση των κ.κ. **Νικολάου Κατασούνη** και **Δέσποινας Λάμπρου** ανέδειξε το ιστορικο-σημασιολογικό κριτήριο για την κατάρτιση Ελληνογερμανικών γενικών λεξικών.

Στην ανακοίνωση των κυριών **Αναστασίας Κουτρανίδου** και **Κατερίνας Φραντζή** παρουσιάστηκε Σώμα Κειμένων της γλώσσας των εναγομένων στο ελληνικό δικαστήριο.

Στο τέλος της ενότητας αναπτύχθηκαν οι σχεσιακές βάσεις δεδομένων για την δημιουργία ορολογικών βάσεων, της κας **Δήμητρας Σαρακατσάνου** και του κ. **Νικόλαου Μυριδι**.

Στην τελευταία ενότητα, την αφιερωμένη στη «Μετάφραση και Ορολογία» παρουσιάστηκαν, από την κα **Ελευθερία Δογορίτη**, μεθοδολογικές πρακτικές διδασκαλίας ειδικών γλωσσών όπως η μετάφραση.

Ο κ. **Θεόδωρος Βυζάς** ανέλυσε την κατάσταση της κοινοτικής μετάφρασης και τόνισε την έλλειψη κατάρτισης στη μετάφραση των κοινοτικών μεταφραστών.

Ο κ. **Σπύρος Δόικας**, ιδρυτής της μεταφραστικής πύλης Translatum, ανέπτυξε πώς γίνεται η εξαγωγή ορολογίας από διαβικικούς συνδέσμους.

Η ανακοίνωση της κας **Αθηνάς Νικοδήμου** αφορούσε τη μετάφραση δύο πολιτικών λόγων του Barack Obama.

Η ανακοίνωση του κ. **Αργύρη Διαγουμά** και της κας **Μαρίνας Παναζάρα** αφορούσε καταγραφή, ταξινόμηση και αξιολόγηση ηλεκτρονικών ορολογικών πόρων για το γλωσσικό ζεύγος γαλλικά-ελληνικά.

Μεθοδολογικές και ορολογικές πτυχές στην αεροπορική κουλτούρα αναλύθηκαν στην ανακοίνωση των κ.κ. **Θεόδωρου Κατερινάκη** και **Νίκου Παπαδόπουλου**.

Με ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρακολούθησαν οι συμμετέχοντες την παρουσίαση των πέντε ηλεκτρονικών λεξικών της ελληνικής, για μικρούς και μεγάλους χρήστες, με ετυμολογία αρχαιοελληνικής προέλευσης, του κ. **Γιώργου Μαλακού**.

Τέλος, η μεταφράστρια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΕ) κα **Χρυσούλα Δουδουλάκη** παρουσίασε το Ελληνικό Δίκτυο Ορολογίας (ΕΔΟ). Πρόκειται για πρωτοβουλία του Γραφείου Αθηνών της ΕΕ (2015) και του κ. **Παναγιώτη Αλεβαντή**, που περιλαμβάνει μια Υπηρεσία Επεξεργασίας Απόδοσης Όρων για τις ανάγκες της Γενικής Δ/σης Μετάφρασης του Τμήματος της Ελληνικής γλώσσας, στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

M.K.

Γλώσσα και ορολογία στη λογοτεχνία (η Ανοικτή Συζήτηση στο κλείσιμο του 11^{ου} Συνεδρίου)

«Από τα μυριάδες μουσικά σήματα, που μ' αυτά είναι διάσπαρτος ο κόσμος και που αποτελούν άλλες τόσες συλλαβές μιας άγνωστης γλώσσας, να συνθέσεις λέξεις και από τις λέξεις φράσεις που η αποκρυπτογράφηση τους να σε φέρνει πιο κοντά στην βαθύτερη αλήθεια...»

Αυτή την αλήθεια του Οδυσσέα Ελύτη, όπως την εκφώνησε κατά την απονομή του Βραβείου Νόμπελ λογοτεχνίας τον Δεκέμβριο 1979, θέλησαν να μας μεταφέρουν έξι άνθρωποι από τον χώρο των γραμμάτων στην ανοικτή συζήτηση που έγινε το Σάββατο 11 Νοεμβρίου 2017 στο κλείσιμο του 11^{ου} Συνεδρίου της ΕΛΕΤΟ. Η συζήτηση είχε θέμα «**Γλώσσα και ορολογία στη λογοτεχνία**», στοχεύοντας στα γλωσσικά και ορολογικά ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι συγγραφείς και οι μεταφραστές όταν καταπιάνονται με αντικείμενα ειδικών θεματικών πεδίων. Συμμετείχαν ως ομιλητές κατά σειρά οι **Τίτικα Δημητρούλια**, **Κώστας Κουτσουρέλης**, **Τεύκρος Μιχαηλίδης**, **Μαρία Παπαδήμα**, **Νίκος Σαραντάκος** και **Γιώργος Τράπαλης**, ενώ στο τέλος η **Κατερίνα Τοράκη** παρουσίασε μερικές σκέψεις της «*από την πλευρά μιας αναγνώστριάς*». Ο καθηγητής **Θεοδόσης Τάσιος** συντόνισε την εκδήλωση, προσπαθώντας και καταφέροντας να την οριοθετήσει στο πλαίσιο του δίωρου, το οποίο, όμως,

αποδείχτηκε πολύ λίγο για να δοθεί ευκαιρία μιας ευρύτερης συζήτησης και ανταλλαγής σκέψεων και απόψεων.

Παρακάτω, δίνουμε λίγα στοιχεία από τις ομιλίες, ενώ τα πλήρη κείμενα έχουν αναρτηθεί στον ιστότοπο της ΕΛΕΤΟ (<http://www.eleto.gr/gr/Conference11.html>) και ολόκληρη η εκδήλωση έχει βιντεοσκοπηθεί και εμφανίζεται στον ιστότοπο blog του Ιδρύματος Μποδοσάκη (<http://www.blog.gr/lectures/Pages/viewlecture.aspx?LectureID=3811>).

Η **Τίτικα Δημητρούλια**, αν. Καθηγήτρια ΑΠΘ, μεταφράστρια και Διευθύντρια της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης, μίλησε με θέμα «**Λογοτεχνία, ειδικές γλώσσες και τα πάθη του μεταφραστή**» και αναφέρθηκε στις περιπτώσεις «*που ένας συγγραφέας επιλέγει να χρησιμοποιήσει στο έργο του ειδική ορολογία, επιστημονική ή τεχνολογικά, είτε απλώς επειδή το θέμα του το απαιτεί είτε για να υπηρετήσει συγκεκριμένες ειδοιογικές, θεματικές και δομικές σκοπιμότητες*». Στην πρώτη περίπτωση, είπε, «*έχουμε να κάνουμε με την απόδοση μεμονωμένων όρων, που ενδέχεται να παρουσιάζει μεγάλες δυσκολίες, αλλά είναι τουλάχιστον εντοπισμένη*», ενώ στη δεύτερη, «*η δεδομένη δυσκολία της μετάφρασης πολλαπλασιάζεται εις την ν, καθώς στην έγνοια για την απόδοση του ύφους, του επιπέδου λόγου, των πολιτισμικών στοιχείων προστίθεται η ανάγκη όχι απλώς απόδοσης συγκεκριμένων όρων, αλλά κατανόησης και ανασύστασης ολόκληρου του πεδίου αναφοράς*».

Με αφορμή μια σύγχρονη μεταφραστική της εμπειρία, μας μετέφερε με χαρακτηριστικό τρόπο τις διεργασίες που συντελούνται όταν καλείται να μεταφράσει το ποίημα «*Άλογα της φωτιάς*» («*Chevaux de feu*») του Jean-Baptiste Para. Οι προβληματισμοί της αφορούν την ιππική ορολογία και τις αποδόσεις στα ελληνικά ονομάτων αλόγων ανάλογα με το χρώμα τους, αλλά και σε συνδυασμό με την παράμετρο της χρονικής περιόδου στην οποία αναφέρεται το πρωτότυπο έργο. Μας ταξιδεύει από τον Ζαχαρία της Παλαιάς Διαθήκης στις Νεφέλες του Αριστοφάνη και από την Άννα Καρένινα σε μετάφραση του Άρη Αλεξάνδρου στην Πριγκηπέσσα Ιζαμπίτ του Τερζάκη και σε άλλα έργα, και ακόμη στον αλιτζέ, το ξανθότριχο ή πυρρόξανθο άλογο και στον ψαρή, για να μας περιγράψει τη βάση μέχρι να καταλήξει στη μετάφραση του τμήματος ενός στίχου που έλεγε «*Alezans, rouans*» και αναφέρεται σε δύο τύπους αλόγων, ως «*Αλιτζέδες και ψαρήδες*».

Αντίστοιχους προβληματισμούς έχει όταν χρειάζεται να μεταφράσει αστυνομικό μυθιστόρημα («*Έρευνα για την εξαφάνιση της Εμιλί Μπρυνέ*») με ορολογία κυνηγιού και μάλιστα με αντικείμενο το έφιππο αγγλικό κυνήγι! Για όλες τις περιπτώσεις, επισημαίνεται η απαίτηση μεγάλης έρευνας, η ανάγκη συνολικής κατανόησης του πεδίου, αλλά και η έλλειψη δίγλωσσων κειμένων και ειδικών λεξικών. Η ομιλήτρια έθεσε επίσης το ζήτημα των σημειώσεων στα ποιητικά και στα θεατρικά κείμενα, τα οποία έχουν, όπως είπε, πολλά κοινά, σημειώνοντας, πάντως, ότι η ίδια δεν συμφωνεί, εκτός αν πρόκειται για υπομνηματισμένη έκδοση.

Ο **Κώστας Κουτσουρέλης**, συγγραφέας, ποιητής, μίλησε για το θέμα «**Η σαφήνεια και η ασάφεια: Σκέψεις για την λογοτεχνική και την επιστημονική γλώσσα με αφετηρία ένα πρώιμο δοκίμιο του Κωστή Παλαμά**». Αναφέρθηκε αρχικά στα «*παιδαρέλια*», όπως αποκάλεσε ο Αχιλλέας Παράσχος εκπροσωπώντας τους ρομαντικούς του 19ου αιώνα, όσους ακολουθούν «*τις νέες ποιητικές τάσεις που φάνοι στο Αστύ από τις όχθες του Σηκουάνα*» και που αργότερα θα ονομαστούν Γενιά του 1880. Ηγέτης και υπερασπιστής της γενιάς ο Κωστής Παλαμάς, θα απαντήσει σε επίθεση που γίνεται σε συνέντευξη του Ιωάννη Γρυπάρη, για τα οποία γράφει ο Κουτσουρέλης:

«*Γραμμένα στη δημοτική και όχι στην καθαρεύουσα, έχουν λεκτικό και μορφικό άκρωσ εκλεπτισμένα. Το κύριο χαρακτηριστικό τους όμως είναι ότι αποτελούν αναγνώσματα δύσκολα, θέλουν μελέτη επισταμένη και επίμονη, θέλουν το κλειδί τους το ερμηνευτικό, δεν παραδίδονται ευθύς στον αναγνώστη. Επόμενο είναι λοιπόν ότι το κοινό της εποχής, το εθισμένο στην συχνά δημοσιογραφικού τύπου "διαύγεια" των ρομαντικών, να αμχανεί και να αντιδρά σφόδρα. Έτσι γίνεται λόγος περί θολότητας και ασαφείας αντιποιητικής, όπως περίπου και ο Ζαμπέλιος στην εποχή του μεμφοταν τον Διονύσιο Σολωμό για τον σκοτεινό και αλλοτύπτω γερμανισμόν του. Και ο Παλαμάς παίρνει τον λόγο για να βάλει τα πράγματα στη θέση τους και τιλοφορεί το κείμενο του ακριβώς, ένα από τα δυνατότερα και ωραιότερα κριτικά δοκίμια της γλώσσας μας, και θεωρητικά αξιόπεραστο έκτοτε, "Η σαφήνεια και η ασάφεια*».

Και παραθέτει αποσπάσματα από το δοκίμιο του Παλαμά, όπου γράφει ανάμεσα στα άλλα: «*Το κάλλος ποιητικών πινών αρστουργημάτων εκλάμπει διά της σαφήνειας. Αντιθέτως δε, το χαρακτηριστικόν στοιχείον του ύψους εξ ίσου ποιητικών*

αριστουργημάτων είναι η ασάφεια».

Αυτή η λογοτεχνική ασάφεια, ή λογοτεχνική πολυσημία όπως ονομάζεται στις μέρες μας, συνεχίζεται ο ομιλητής, βρίσκεται στον αντίποδα της ορολογικής μονοσημίας που (πρέπει να) χαρακτηρίζει τις θετικές επιστήμες. Κι ενώ, είπε, αυτό το τελευταίο επιβάλλεται όταν πρόκειται να μιλήσουμε για τον περιοδικό πίνακα των χημικών στοιχείων, το διωνυμικό σύστημα του Λινναίου για τα έμβια είδη ή για την ονοματολογία των ουράνιων σωμάτων, ο ποιητής, στη διηγητική προσπάθειά του να δώσει μορφή στο ατομικό του όραμα, «και την λέξη την μονόσημη ακόμη την απαλλοτριώνει, την ανανοηματοδοτεί και τη δημεύει, αναδιανέμοντας την πλέον στους πολλούς ως λέξη διαφορετική, της δίνει άρωμα και γεύση και θερμοκρασία διαφορετική».

Ακολούθησε ο **Τεύκρος Μιχαηλίδης**, μαθηματικός - συγγραφέας - μεταφραστής, με την ομιλία «**Φαντάσματα νεκρών όρων: ο εφιάλης του μεταφραστή**», τίτλο δανεισμένο από ένα κείμενο που δημοσίευσε το 1734 ο George Berkeley, ασκώντας κριτική στο νέο εργαλείο που είχε εισαγάγει ο Νεύτων με το όνομα fluxion. «Και τι είναι αυτές οι fluxions», αναρωτιέται ο Berkeley. «Μήπως πρέπει να τις ονομάσουμε φαντάσματα νεκρών ποσοτήτων;» Η συζήτηση πράκτως για την έννοια που απέδωσε ως fluxions ο Νεύτων (που αρχικά προέρχεται από τη φυσική και σημαίνει ροές, αλλά εδώ αφορούσε την έννοια της παραγώγου στο πεδίο του απειροστικού λογισμού), διήρκεσε πολύ. Για την ίδια έννοια, ο Leibniz είχε χρησιμοποιήσει την απόδοση *calculus differentialis* (differential calculus στα αγγλικά), ενώ τότε στις αγγλικές εκδόσεις είχε χρησιμοποιηθεί και ο όρος *calculus of differences*. Αυτά συνέβαιναν τον 18ο αιώνα, ο σημερινός μεταφραστής όμως εκείνων των έργων θα πρέπει να είναι προσεκτικός γιατί σήμερα διαφορικός λογισμός (*differential calculus*) και λογισμός των διαφορών (*calculus of differences*) σημαίνουν διαφορετικά πράγματα.

Ο ομιλητής έδωσε και άλλα χαρακτηριστικά παραδείγματα νέων εννοιών και όρων που προέκυψαν από τις νέες επιστημονικές έρευνες, καταδεικνύοντας τη σχέση και την εξέλιξη της επιστημονικής οροδοσίας με την ιστορία των επιστημών. Αναφέρθηκε π.χ. στις περιπτώσεις που «βίωσαν» οι αρνητικοί αριθμοί κατά τον 16ο και 17ο αιώνα διαδοχικά από τους «αναδόχους» Cardano, Stifel και Napier of Merchiston, οι οποίοι τους απέδωσαν ως *numeri ficti*, *numeri absurdi* και *numeri defectivi*, αντίστοιχα, εκφράζοντας ο καθένας την άποψή του «για αυτό το νέο αντικείμενο που η μαθηματική αναγκαιότητα του επιβάλλει να αποδεχθεί».

Τα παραδείγματα καταδεικνύουν ότι «ο Έλληνας μεταφραστής της επιστημονικής εκλαίκευσης και της ιστορίας των επιστημών φέρει σήμερα ένα βάρος πολύ μεγαλύτερο από αυτό που αφήνει να εννοηθεί η λέξη που περιγράφει την ιδιότητά του». Και αναρωτιέται, καταλήγοντας:

«Έχει ο μεταφραστής το δικαίωμα (ή μήπως έχει την υποχρέωση) να επινοεί και να θεσμοθετεί όρους – ιδίως όταν οι όροι αυτοί στην πρωτότυπη γλώσσα τους είναι φορείς πολύ περισσοτέρης πληροφορίας από όση φέρει το εννοιολογικό της περιεχόμενο;»

Η **Μαρία Παπαδήμα**, Καθηγήτρια ΕΚΠΑ και μεταφράστρια, στην παρέμβασή της με θέμα «**Ορολογία με άρωμα λογοτεχνίας**», μετέφερε τη δική της μεταφραστική εμπειρία, κυρίως στην αρχή της καριέρας της, από τους χώρους των ειδικών τεχνικών κειμένων πέραν της λογοτεχνίας, σημειώνοντας ότι «υπάρχει ένα σαφές διαχωριστικό μεταξύ των δυο ειδών μετάφρασης, το οποίο θέτει τον μεταφραστή λογοτεχνίας εκτός της επικίνδυνης ζώνης της ορολογίας και τον μεταφραστή τεχνικών κειμένων εκτός λογοτεχνικών αναταράξεων». Και συνεχίζει: «Κι αν ο μεταφραστής τεχνικών κειμένων δεν θα κληθεί μάλλον να επιστρατεύσει λογοτεχνικές γνώσεις ή δεξιότητες, γιατί τα τεχνικά κείμενα δεν φημίζονται για τη λογοτεχνικότητά τους, πολύ εύκολα αποδεικνύεται ότι το αντίθετο, δηλαδή η απουσία της κάθε είδους ορολογίας από τη λογοτεχνία, δεν ισχύει».

Με χαρακτηριστικά παραδείγματα αναφέρθηκε στα ζητήματα και τις δυσκολίες που αντιμετώπισε κατά τη μετάφραση συγκεκριμένων έργων. Αναφέρω εδώ δύο από αυτά. Το ένα είναι το μυθιστόρημα *Les Eblouissements* του Βέλγου Pierre Mertens, που αναφέρεται στη ζωή του Γερμανού ποιητή Γκόντφριντ Μπεν και το οποίο έβριθε από όρους δερματολογίας καθώς και όρους και εργαλεία ανατομίας των αρχών του 20ου αιώνα, δεδομένου ότι ο εν λόγω ποιητής ήταν και γιατρός. Το άλλο είναι τα διηγήματα με τίτλο *Histoires Napolitaines* του Γάλλου ιταλικής καταγωγής Jean Noel Schifano, που ήταν βασισμένα σε πραγματικές ιστορίες από τα αρχαία της Νάπολης του 14ου-16ου αιώνα, με ορολογία σε μεγάλο μέρος ενδυματολογική και σε θέματα που αφορούσαν ήθη και έθιμα εποχής, κυνήγι, όπλα, κτήρια, κτλ., για τα οποία μάλιστα δεν βρισκόταν εύκολα η αντιστοίχηση στην ελληνική πραγματικότητα της

ίδιας εποχής. Οι ιδιαιτερότητες, μάλιστα, και οι δυσκολίες φαίνονται από τα αποσπάσματα που παραθέτει, όπως π.χ.:

Sur le même lit, il s'est trouvée une chemise d'homme, une fraise empesée, un panseron fuchsia tout balafré de crevés verts...

Πάνω στο ίδιο κρεβάτι ευρέθησαν ένα ανδρικό υποκάμισο, μια κολληρισμένη τραχηλιά, ένα προγαστρίδιο χρώματος φούξια με πράσινες φάσες...

Τελειώνοντας, διατύπωσε προτάσεις για την ανάγκη σύνδεσης των πεδίων της Ορολογίας και της Λογοτεχνίας σε επίπεδο σπουδών και επαγγελματικής πρακτικής.

Ο **Νίκος Σαραντάκος**, συγγραφέας, μεταφραστής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, μίλησε με θέμα «**Παροιμίες, παροιμακές εκφράσεις και μετάφραση**». Η κλιτότητα είναι ένα γνώρισμα που ξεχωρίζει την παροιμία από την παροιμακή έκφραση. Έτσι, η αυτοτελής φράση «*Κάνε το καλό και ρίξτο στο γιαλό*» είναι παροιμία, ενώ η φράση «*τα δυο πόδια σ' ένα παπούτσι*» μπορεί να χρησιμοποιηθεί μέσα σε ευρύτερες φράσεις. Άλλο γνώρισμα είναι η μεταφρασσιμότητα. «*Οι παροιμίες επιδέχονται μετάφραση κατά λέξη*», λέει ο Σαραντάκος (π.χ. *time is money*, ο χρόνος είναι χρήμα), ενώ στις παροιμακές εκφράσεις, ο μεταφραστής έχει δύο λύσεις: «*αντίστοιχη παροιμακή έκφραση ή κυριολεκτική μετάφραση*».

Δίνει χαρακτηριστικά παραδείγματα από το Τρίτο στεφάνο του Ταχτού και από τους Αθλίους του Ουγκό. Για το πρώτο, παραπέμπει στην αγγλική μετάφραση από τον Leslie Finer, ο οποίος αποδίδει π.χ. τη φράση «*Στην ηλικία της έπιανα πουλιά στον αέρα*» ως «*At her age I was as bright as a button*» και τη φράση «*Έγινε μπαρούτι*» ως «*I was furious*».

Εντυπωσιακές ήταν οι περιπτώσεις που γνώρισε μια φράση από τους Αθλίους μέχρι να βρεθεί το πραγματικό της νόημα. Στο δεύτερο κεφάλαιο του τρίτου βιβλίου, εκεί που μιλάει για τη Φαβουρίτα και τον πατέρα της, γράφει ο Ουγκό:

Son père était un vieux professeur de mathématiques brutal et qui gasconnait ; point marié, courant le cachet malgré l'âge. Ce professeur, étant jeune, avait vu un jour la robe d'une femme de chambre s'accrocher à un garde-cendre ; il était tombé amoureux de cet accident. Il en était résulté Favourite.

Ο πρώτος μεταφραστής των Αθλίων στα ελληνικά (το 1862) ήταν ο Ιωάννης Ισιδωρίδης Σκυλίτσης ή Σκυλίτσης, ο οποίος απέδωσε την επίμαχη φράση «*courant le cachet*» ως «*έτρεχεν εις τας παραλουσίας*». Έκτοτε, πολλοί μεταφραστές (Αυγέρης, Κοτζιούλας, Αργυροπούλου, Λυκούδης κ.ά.) χρησιμοποίησαν αυτή τη σημασία έστω και με διαφορετική διατύπωση, μέχρι τη μετάφραση από τον Κώστα Κρισίνη (εκδόσεις Ζαχαρόπουλου), ο οποίος το είπε «*παρέδιδε μαθήματα*» που τελικά είναι και το σωστό. Και έτσι ο γέρο καθηγητής αποκαταστάθηκε έστω και μετά από 150 χρόνια! (Σημειώνεται ότι για αυτά έχει γράψει ο Σαραντάκος στο ιστολόγιό του [εδώ](#) και [εδώ](#)).

Τέλος, ο **Γιώργος Τράπαλης**, φιλόλογος, ο οποίος έχει ασχοληθεί ιδιαίτερα με τη γλώσσα του Νίκου Καββαδία και έχει συντάξει και εκδώσει σχετικό γλωσσάριο, μίλησε για τις «**Γλωσσικές ιδιαιτερότητες και δυσκολίες στο έργο του Νίκου Καββαδία**». Η ιδιαιτερότητα της γλώσσας του Καββαδία, είπε, έγκειται στο ότι «*αποτελεί ένα μείγμα ετερόκλητων γλωσσικών στοιχείων που δημιουργούν ένα πραγματική Βαβέλ*», ενώ επίσης την χαρακτηρίζει «*ο ελλειπτικός λόγος, οι ασυνέχειες, η έντονη προφορικότητα και η ιδιαίτερη χρήση γνωστών λέξεων*». Περιέγραψε τα παρακάτω χαρακτηριστικά στοιχεία της γλώσσας του, δίνοντας και αντιπροσωπευτικά παραδείγματα σε κάθε περίπτωση:

- η γλώσσα των ναυτικών - η ναυτική αργκό με ιταλικά, ισπανικά, αραβικά, τουρκικά, ελληνικά, αγγλικά και γαλλικά στοιχεία, π.χ. *μποουλμές* (σωτηρικό χώρισμα πλοίου), *βασιμάνης* (ναύτης που κάνει βάρδια φύλαξης), *φριγκορίφικο* (πλοίο-ψυγείο), *ιβλιά* (είδος σκοινιού), *παταράτσο* (είδος σκοινιού), *σκανταγιάρω* (βυθομετρώ).
- *ιδιωματικά στοιχεία* - βρίσκονται περισσότερο στα πεζά, όπως στη Βάρδια, π.χ. με κεφαλλονίτικες βρισιές, όπως «*Ρουφόλυμπες! Ούλες τση φωτιές τ' άι-Γιάννη να πηδήξετε δε στεγνώνυτε, ανασιμίδες!*»
- *ξένα γλωσσικά στοιχεία* - διάσπαρτες ξένες λέξεις και φράσεις γραμμένες με λατινικούς ή με ελληνικούς χαρακτήρες, π.χ.

Φώτα του Melbourne. Βαρετά κυλάει ο Yara Yara ανάμεσα σε φορητά πελώρια και βουβά,

φέρνοντας προς το πέλαγος, χωρίς να δίνει δυάρα, του κοριτσιού το φίλημα, που κόστισε ακριβά.

- **ονοματολογικά** - πολλά τοπωνύμια και ανθρωπωνύμια, τα οποία δημιουργούν ερευνητικό ενδιαφέρον για την ταυτοποίηση ορισμένων εξ αυτών (μας έδωσε ο ομιλητής παραδείγματα από δικές του έρευνες που επιβεβαίωσαν την ύπαρξή τους), αλλά επίσης ονόματα φαρμάκων και ασθενειών τα οποία δίνουν και πληροφορίες για γενικότερα, κοινωνικά και άλλα θέματα (π.χ. αναφορές στη σύφιλη, αλλά και στο υπερμαγγανικό κάλλιο - *περμαγκανάτο* - που χρησιμοποιούσαν οι πόνρνες για τοπική αντισηψία).
- **αναφορές στη ζωγραφική και τη λογοτεχνία** - επισημαίνεται η διακειμενικότητα με τις συχνές άμεσες και έμμεσες αναφορές σε εικαστικά και λογοτεχνικά έργα, π.χ. «Από τον Giotto ίσαμε τον Dali, όλοι οι μεγάλοι ζωγράφοι ήταν οι χειρότεροι δάσκαλοι. Την αλήθεια την είπαν κάτι έμποροι που τους τριγύριζαν.»

Η **Κατερίνα Τοράκη**, συντονίστρια ΕΛΟΤ/ΤΕ21, παρουσίασε το θέμα **«Κόμποι και λόγων ευμορφία: η γλώσσα της λογοτεχνίας από την πλευρά μιας αναγνώστριας»**. Αρχικά, έκανε αναφορά στο πρώτο μέρος του τίτλου «*Κόμποι και λόγων ευμορφία*», φράση προερχόμενη από τον Κύκλωπα του Ευριπίδη (για την οποία παρέθεσε μερικές αποδόσεις στην αγγλική από σχετικές μεταφράσεις του αρχαίου κειμένου, ως παράδειγμα μεταφραστικής αντίληψης, αλλά και ποιικιλίας), που την αντέγραψε όμως από σημείωμα του Κωστή Παλαμά:

«Δοξολογίες από τη μια μεριά για τη δημοτική γλώσσα κι αναθέματα από την άλλη μεριά, δεν ξέρω ποιων μαλλιρισμών και ποιων ψυχαρσιμών, τι νόημα έχουν δεν καταλαβαίνω. Κόμποι και λόγων ευμορφία, θα έκραζε ο αρχαίος εκείνος μαλλιάρης, ο Ευριπίδης».

Συνέχισε με το δεύτερο μέρος του τίτλου που αφορά και το κύριο περιεχόμενο της παρέμβασής της. Αναφέρθηκε επιγραμματικά σε θέματα που απασχολούν τον αναγνώστη ή την αναγνώστρια λογοτεχνίας, όπως τα παρακάτω:

- η γλώσσα ως μέσον επικοινωνίας / μαγειάς
- λογοτεχνικότητα και λογοτεχνική απόλαυση
- μετάφραση / μεταφρασσιμότητα / ποιότητα μετάφρασης
- δημοτική / καθαρεύουσα, παλαιότερες μορφές γλώσσας
- ειδική γλώσσα, ιδιωματική γλώσσα, ξενόγλωσσοι τύποι
- γλωσσάρια
- αισθητική της γλώσσας, ύφος, καλλολογικά στοιχεία
- εμπόδια, εξορίες γλώσσας
- μεταφορά εμπειριών, μηνυμάτων
- διαμόρφωση καταστάσεων, επίδραση.

Η περιγραφή των ζητημάτων αυτών συνοδεύεται από παραδείγματα με αποσπάσματα λογοτεχνικών κειμένων, όπως οι με *«περίτεχνα καλλολογικά στοιχεία»* στίχοι από την Οδύσσεια του Καζαντζάκη (*«Γοργοδρασκέλου μαύρο φάραγγα κι αγριμοκνηγούσαν»*), οι εκφράσεις με «δύσκολη», ιδιωματική ή ειδική γλώσσα (*«Εδώ φωλιάζει δύναμη κρυμμένη, Θεού βλησίδι»* του Αγγελου Σικελιανού), αλλά και μεταφραστικά λάθη (*«ορucheio εξόρυξης χάλυβα»*).

Τελειώνει με αναφορά στο αλληγορικό παραμύθι που αφηγήθηκε η Τόνι Μόρισον κατά την απονομή του βραβείου Νόμπελ το 1993, στο σημείο που είπαν τα παιδιά στην ηλικιωμένη γυναίκα (συγγραφέα):

«Φτιάξε μια ιστορία, της λένε, πες μας πώς ήταν για σένα ο κόσμος στα σκοτεινά του σημεία και στο φως, μην μας πεις σε τι να πιστέψουμε και τι να φοβηθούμε, μίλησέ μας στη γλώσσα σου για να μας πεις μόνο αυτό που η γλώσσα μπορεί να πει: πώς να δούμε χωρίς εικόνες: η γλώσσα από μόνη της μας προστατεύει από τον τρόπο των πραγμάτων χωρίς όνομα, η γλώσσα από μόνη της είναι στοχασμός.»

Στη συζήτηση που ακολούθησε μετά τις αρχικές παρεμβάσεις, τέθηκαν ενδιαφέροντα ζητήματα, όπως αυτό του υπομνησισμού στα ποιητικά και άλλα λογοτεχνικά κείμενα, καθώς και στα θεατρικά έργα, της ανάγκης σύνταξης γλωσσαρίων εντός των έργων ή σε ανεξάρτητη έκδοση, της γλωσσικής κατάστασης και του «γλωσσικού χάσματος» στις νεότερες γενιές και της ανάγκης αντιμετώπισης, του χειρισμού συγκεκριμένων ξενόγλωσσων ή παλαιότερων ελληνικών κειμένων και άλλα, σχετιζόμενα με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της λογοτεχνίας (σαφήνεια ή ασάφεια, γλώσσα της λογοτεχνίας και ρόλος της μετάφρασης κτλ.), αλλά και με την ανάγκη καταγραφής και επικοινωνήσης των διαφόρων γλωσσικών τύπων που συνιστούν και εμπλουτίζουν την ελληνική γλώσσα.

Κλείνοντας την εκδήλωση, ο καθηγητής Θεοδόσης Τάσιος πρότεινε, *«παρά τα όποια τυχόν προβλήματα γλωσσικής επικοινωνίας»*, να μην παραιτηθούμε, κάνοντας και *«μια ουτοπικότερη ευχή για μια αξιακή διαφοροποίηση προτεραιοτήτων, ώστε να υπάρχει κίνητρο για τη νέα γενιά να μηθεί και στις προηγούμενες μορφές της γλώσσας»*, καλώντας σε αυτό το σημείο και την ΕΛΕΤΟ να

συμβάλει σε σχετικές πρωτοβουλίες. Πρότεινε επίσης τη *«συμβιβαστική λύση»* να κρατήσουμε τη *«γοητεία της ασάφειας»* στα λογοτεχνικά κείμενα χωρίς όμως να χάνεται και η αξία της σαφήνειας, ενώ επανειλημμένα αναφέρθηκε στον ρόλο των μεταφραστών για την αναζήτηση της σωστής ορολογίας και μάλιστα στον *«πειραγμένο»* από τους συγγραφείς λόγο.

Αναμφίβολα, όλες οι εισηγήσεις ήταν ξεχωριστές· δεν είναι μόνο γιατί οι ομιλητές και οι ομιλήτριες μας μετέφεραν τα προβλήματα και τις μεταφραστικές και άλλες γλωσσικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στη δουλειά τους, αλλά, και ακόμη περισσότερο θα έλεγα, γιατί μας μετέφεραν αυτή την ομορφιά αναζήτησης της αλήθειας μέσα από τη γλώσσα, αυτήν που αποτελεί *«εργαλείο μαγείας και φορέα ηθικών αξιών»*, όπως έλεγε ο δικός μας Νομπελίστας ποιητής Οδυσσεάς Ελύτης.

K.T.

Στη ΓΩΝΙΑ ΤΟΥ ΓΕΣΥ¹ έλα κι εσύ

1. Όροι που συζητήθηκαν στο Translatum και εγκρίθηκαν από το ΓΕΣΥ

Το ΓΕΣΥ έχει εγκρίνει τους ακόλουθους όρους της χημείας που εξετάστηκαν, από τον πρόεδρο του ΓΕΣΥ και τους **Σπύρο Δόικα** και **Κώστα Ευσταθίου**, σε συζήτηση που έγινε στο Translatum για τον όρο **capillary zone electrophoresis**, η οποία κατέληξε στο ότι, από όλες τις εκδοχές, προτιμώμενος όρος είναι:

capillary zone electrophoresis (CZE) -> ηλεκτροφόρηση ζώνης σε τριχοειδές

Κατ' αναλογία με αυτόν τον όρο αποδόθηκε και η άλλη ηλεκτροφόρηση:

capillary gel electrophoresis (CGE) -> ηλεκτροφόρηση πηκτής σε τριχοειδές, ηλεκτροφόρηση γέλης σε τριχοειδές

2. Όροι που προτάθηκαν στο ΕΔΟ και εγκρίθηκαν από το ΓΕΣΥ

Στη βικιομάδα **Τεχνολογία** του ΕΔΟ έγινε συζήτηση για τον όρο **infomobility**, η οποία κατέληξε με την επιλογή, ως προτιμώμενου του ισοδύναμου ελληνικού όρου, του όρου **πληροφοριοκινητικότητα** και προτάθηκε να εξεταστεί και ο όρος **ινφοκινητικότητα**.

Το ΓΕΣΥ υιοθέτησε ως προτιμώμενο όρο την **πληροφοριοκινητικότητα** και ως δεκτό συνώνυμο όρο την **ινφοκινητικότητα**:

infomobility -> πληροφοριοκινητικότητα, ινφοκινητικότητα

K.B.

«ΟΡΟΓΡΑΜΜΑ»

Το «Ορόγραμμα» είναι διμηνιαία έκδοση της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ) για την αλληλοενημέρωση των μελών της και ευρύτερου κύκλου αποδεκτών για θέματα της Ελληνικής Γλώσσας και Ορολογίας.

Ιδιοκτήτης: Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ)

Εκδότης: Κ. Ε. Βαλεοντής, Πρόεδρος της ΕΛΕΤΟ

Συντάκτες φύλλου: Μαρία Καρδούλη, Κατερίνα Τοράκη, Κ. Βαλεοντής

Εκδοτική Ομάδα: Κώστας Βαλεοντής, Θεόφιλος Βαμβάκος, Γιώργος Τσιάμας, Μιχάλης Καραμιχάλης, Τάνια Βαλεοντή

Τηλέφωνα: 6974321009, 210-8662069

Ηλ-Ταχυδρομείο: valeonti@otenet.gr

Ιστότοπος: <http://www.eleto.gr/orogramma.htm>

Γίνονται δεκτές συνεργασίες. Απαραίτητες προϋποθέσεις τα κείμενα να είναι σε επεξεργάσιμη ηλεκτρονική μορφή, σύντομα και έτοιμα για δημοσίευση δίχως να απαιτείται περαιτέρω επεξεργασία.

Τα δημοσιεύματα που προσυπογράφονται με αρχικά απηχούν τις προσωπικές απόψεις του/της συντάκτη/συντάκτριάς τους, το πλήρες όνομα του/της οποίου/οποίας περιλαμβάνεται στους συντάκτες του εκάστοτε φύλλου.

Τα θέματα των άρθρων της «ΓΩΝΙΑΣ ΤΟΥ ΓΕΣΥ» έχουν συζητηθεί στο ΓΕΣΥ και η δημοσίευση γίνεται ύστερα από απόφασή του.

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση ή η αναπαραγωγή κειμένων του «Ο» με την υποχρέωση αφενός να αναφέρεται η πηγή των κειμένων και αφετέρου, προκειμένου περί ολόκληρων άρθρων, να εξακολουθήσουν αυτά να διατίθενται δωρεάν σε κάθε ενδιαφερόμενο χωρίς καμιά δέσμευση· σε αντίθετη περίπτωση χρειάζεται άδεια της ΕΛΕΤΟ.

¹ ΓΕΣΥ: Γενικό Επιστημονικό Συμβούλιο της ΕΛΕΤΟ